

INTRODUCCIÓ A LA FILOSOFIA

FILOSOFIA? SÍ, GRÀCIES

Josep Alsina Clota

La filosofia ha tingut, gairebé des dels seus inicis, força mala premsa. Ja des de l'època de Plató, àdhuc des de Sòcrates, i si m'ho exigiu, diré que des de l'època del seu fundador Tales de Milet, els seus crítics solen, quasi sempre, posar en relleu, entre altres objeccions, la poca utilitat pràctica de l'especulació filosòfica, de la tasca del pensador pur: la criada de Tales feia mofa del seu senyor perquè, mentre estudiava les coses del cel, queia en un pou; els sofistes sostenien que l'honestedat del filòsof el posa en condicions d'inferioritat davant els desaprensius (llegeix el *Gòrgies* i el llibre I de la *República* i us en convencereu!). Àdhuc a l'època de Plató el seu adversari més terrible, el retòric Isòcrates, que havia fundat, com el filòsof, una escola de formació intel·lectual, va prendre com a lema una frase que, més tard, faria el seu impacte a Roma: «Filosofar, sí; però no gaire!» [*Philosophare, sed paucis*].

No vull pas ara escometre una discussió sobre el sentit històric d'aquesta actitud negativa enfront del pensar racional, de la filosofia. Històricament parlant, sempre ha estat i sempre serà possible de trobar una bona explicació —per superficial que sigui— a qualsevol fet o actitud, si hom s'entesta a trobar-la. «Oh, aquells temps...!» se sol exclamar, en un to entre burleta i despectiu. I, amb això, molts es creuen haver-ho explicat tot. Però és que, a més, també avui —i sembla que amb una força inusitada— abunden els atacs al pensament pur, a l'especulació filosòfica, als qui s'ocupen de la filosofia, àdhuc a la filosofia com a tal. I consti que jo no sóc pas un filòsof i per tant no defenso pas els del meu ofici. Els marxistes, per posar un cas ben curiós, solen ser els qui ataquen amb més duresa el pensament filosòfic (ells l'anomenen despectivament «metafísica»), sense adonar-se que el marxisme és, sens dubte, la doctrina política més pregonament marcada, en el món modern, per l'especulació; és una doctrina que ha sorgit, només i aviat és dit, de la filosofia hegeliana que és la suprema forma del pensar especulatiu...

Però no van per aquests viaranys, ara, les meves reflexions; van per un altre camí. S'orienten vers un problema que crec central i importantíssim per a l'home d'avui i, potser, fins i tot per al de demà. Perquè molt em temo que no perilli la personalitat més íntima de l'ésser humà. I, sobretot, cosa encara més greu: temo que no perilli la mateixa llibertat. M'explicaré una mica.

És un fet que, a totes les èpoques, l'home del carrer (i no només ell, per dissort) ha estat el blanc de la propaganda. La seva voluntat, la seva intel·ligència és sovint atacada brutalment per tots cantons, debilitada quan no clarament anul·lada. Ara, als nostres dies, amb els progressius mitjans de comunicació (que en diuen, simptomàticament, «de massa»), ¿no ens adonem que la llibertat és assetjada arreu més que mai? L'industrial atent tan sols a suggestionar-nos per tal que adquirim els seus productes, el venedor que ens eixorda les orelles amb tota mena de mitjans perquè els seus productes es venguin cada vegada més. El polític adopta una actitud que, sovint, deixa l'home senzill sense possibilitat d'encarar-se

INTRODUCCIÓ A LA FILOSOFIA

racionalment amb el problema que ens planteja, amb la seva propaganda i la seva polèmica.

En aquestes condicions, ¿no és cert que, ara més que mai, l'home ha de defensar amb tots els mitjans al seu abast la pròpia personalitat, la seva més íntima llibertat, la seva capacitat de judici per tal de no caure en decisions que són, a voltes, transcendents i que depenen, en gran part, del que ell fa? La llibertat de judici és l'últim reducte que li resta. ¿No és cert que, ara més que mai, hem d'oferir a la nostra joventut una possibilitat d'opinar i d'intervenir, amb seny i coneixement de causa, en els múltiples aspectes que conformen la vida moderna amb totes les seves trampes mortals? L'home d'avui, sobretot a les democràcies haurà de decidir, normalment amb el seu vot, qüestions que normalment no coneix a fons —a voltes ni superficialment— però que amb bon criteri (i 'criteri' vol dir «instrument per a judicar») podria resoldre: avortament, divorci, liberalització de les drogues, centrals nuclears, ecologia, política, economia.

La qüestió em sembla clara: cal ensenyar a pensar; hem d'orientar l'educació cap a un vessant que dissortadament sol estar absent de les aules. Hem de lluitar per tal que l'home esdevingui autènticament lliure, per tal que ensems esdevingui també autènticament responsable dels seus judicis, de les seves, a voltes transcendents, decisions. Hem de combatre el dogmatisme, el maniqueisme pertorbador; ens cal oferir a l'home, a tot home, honestament tota la gamma de possibilitats que es drecen davant d'ell. Hem d'ensenyar l'home a ser ell mateix, no el que vulguin els altres, que molt sovint el que persegueixen mitjançant aquesta indefensió crítica és assolir llurs fites. Ens cal fabricar (potser la paraula és massa forta: ens cal fer) homes i no ninots, com he dit altres vegades.

Ara, contra el que alguns creuen —i parlaré amb tota sinceritat— la solució no és, no pot ser, el que amb certa pompositat hom sol anomenar 'ensenyament democràtic'. En molts casos aquesta pretesa democratització no és, no és més que una estafa, una pregona baixada de nivell, un sistema en el qual tothom rep la mateixa informació, la mateixa formació. Però, si bé és cert que tothom és igual davant la llei, que tothom té dret a la mateixa educació que un altre, també ho és que els homes no poden ser només números, xifres intercanviables. Cal cercar la fórmula màgica que aconseguixi que l'home sigui cada vegada ell mateix i no una repetició dels altres. Com diria Unamuno: hem de fomentar la personalitat, no la individualitat.

Però, ¿no és la filosofia, àdhuc si la reduïm a aquest mínim al qual la volen reduir alguns, un mètode per a ensenyar a pensar *objectivament*? ¿No és una forma radical d'encarar-se amb la realitat més profunda, d'ensenyar-nos a *veure les coses tal com són*, en la seva més estricta significació? Saber veure és una cosa molt difícil, molt més difícil del que alguns creuen. Algun dia m'agradaria parlar una mica d'aquesta qüestió...

La filosofia —deia Aristòtil, el creador de la lògica i de la filosofia sistemàtica— és la *ciència que cerca els primers principis*, les causes més remotes de la realitat. I àdhuc si reduïm la filosofia a aquest senzill esquema lògic, avui, més que mai, ens cal filosofar en el sentit més pregon del terme. Ens cal fomentar l'estudi de la filosofia. Un estudi que, certament, no prendrà mai —no ha de prendre mai— un to dogmàtic, sinó obert a tots els corrents, a tota la realitat amb la seva ineludible riquesa, tancat, però, a qualsevol deformació partidista o doctrinal.

Hem d'ensenyar a l'home democràtic —al ciutadà— a ser autènticament lliure. Ara, per a aquesta tasca, cal ensenyar-li, ensems, a pensar. A pensar rectament, correctament, realísticament. Ensenyar-li a ser, cada vegada més, un xic filòsof.

INTRODUCCIÓ A LA FILOSOFIA

Tota la resta és pura propaganda demagògica que no cerca cap altra finalitat que el benefici dels propagandistes que, el que fan, és buscar el seu propi benefici.

DIARI AVUI, diumenge, 25 de juliol de 1982.

PREGUNTES

1. Per quina raó la filosofia ha tingut històricament mala premsa segons l'autor?
2. Resumeix en cinc línies el sentit de la llegenda de Tales i la seva esclava en relació al sentit de la filosofia.
3. Et sembla possible *filosofar però no gaire*? Justifica la resposta en la teva resposta.
4. Diu l'autor: *hem de lluitar per tal que l'home esdevingui autènticament lliure*: Et sembla que hi ha una llibertat inautèntica? Quina?
5. Segons l'autor sense filosofia perilla la llibertat? Hi està d'acord? Justifica la resposta.
6. Com pot ajudar la filosofia ensenyar l'home a ser ell mateix? Justifica la resposta.
7. Per què es pot dir que la filosofia que defensa l'autor és *realista*? Justifica la resposta a partir del text.
8. Per què la filosofia no pot caure en el dogmatisme? Justifica la resposta.
9. En el text es relaciona *filosofia* i *democràcia*, com ho argumentaries?
10. Què signifiquen els mots: *especulatiu*, *dogmatisme* i *maniqueïsmes*, que l'autor emprava en aquest text? Explica per què la filosofia no pot ser dogmàtica ni maniquea?